

Lezing gehouden 17 dec 1983

Ene korte beschouwing over fotografie en kunst

Fotografie is techniek en kan nooit de werkelijkheid omvormen, het kan slechts de werkelijkheid fixeren en verkrijgt haar waar-de wanneer het beeld, de foto, weergevende de verstilde werke-lijkheid, nog niet eerder 'gezien', waargenomen, is door de toe-schouwer. De fotografie tracht de realiteit te manipuleren. De
v manipulatie voltrekt ^{zich} velerlei wijzen. Enerzijds slaagt de foto erin het objekt te verstarren, terwijl het menselijke waarne-mingsapparaat dit vermogen niet bezit. Het beeld wordt ons opge-drongen en dwingt ons ertoe het verkregen beeld weer terug te plaatsen in de werkelijkheid, wat de werkelijkheid van de foto-graaf is, althans de fotografisch bemiddelde werkelijkheid. Anderzijds wordt de drie-dimensionale realiteit geperst in een twee- dimensionaal vlak. De misvorming van de realiteit door de fotografie heeft zowel te maken met het element ruimte als-^{wel} het element tijd. De ruimte wordt opgevat als zijnde twee-dimensionaal, de tijd als diskontinuiteit i.p.v. continuïteit. De ervaring, het continue proces der ondervindingen, wordt vast-gelegd in een beeld. Wanneer dit beeld eenmaal is vastgelegd dient de toeschouwer m.b.v. de foto inzicht te verkrijgen in de ervaringswereld van de fotograaf. Het beeld geeft de ervaring weer. Maar het beeld spreekt niet. Het gesproken woord moet eraan toegevoegd worden wil het de ervaring completeren. Het beeld is daarmee ondergeschikt gemaakt aan het woord. Eerst het woord dan het beeld. Het tonen van vakantiefoto's geeft juist aan welke beperkte mogelijkheden de fotografie ons biedt. De foto dient ter opluistering van het verhaal.

Anders is het gesteld wanneer de foto als kunstzinnig objekt gepresenteerd wordt. Wanneer een foto tentoongesteld wordt heet het op ene kunst te zijn. De foto als kunstzinnig objekt is door-gaans uitvergroot, het 'detail der werkelijkheid' overstijgt het kader der vakantiekiekjes en is daarmee kunst geworden. De afme-ting zegt ons iets over het feit of fotografie kunst is. Ener-zijds wordt hiermee tot uitdrukking gebracht over welk een tech-nische vaardigheid de fotograaf beschikt om het verkregen beeld te vervormen. De kunst is daarmee 'technè', vaardigheid, bedre-venheid. De 'kunst' van de fotografie uit zich dan in het tech-nisch manipuleren van het beeld. Dit is het moment wat plaats-vindt voordat de fotograaf zijn beeld aan het publiek presen-teert. Dus de bemiddeling van fotograaf die het beeld ontruikt heeft aan de werkelijkheid en m.b.v. van technische procedé's de werkelijkheid vervormt. De fotograaf is slechts ambachts-man. Anderzijds doet zich het moment voor wanneer de foto ge-presenteerd wordt. Het beeld hoort te spreken. Het spreekt. Geen onderhoudend betoog, waarin het beeld dient ter illustratie. Neen, het beeld spreekt. Het is woord en beeld tegelijk. Een-heid tussen vorm en inhoud zijn in het beeld vertegenwoordigd.

Het zegt ons inmiddels al niets meer over de realiteit. Het beeld toont ons de door de fotograaf bemiddelde werkelijkheid. Het geeft een beeld van de door de fotograaf gekomponeerde werkelijkheid; welke lens, welk kader en welke kamerahoek hij kiest. Het gefotografeerde objekt geeft daarmee geen uitdrukking meer aan de alledaagsheid van het objekt. Het objekt wordt gebruikt ter ondersteuning van de fotografische blik. Het ontstane beeld vormt de eenheid met het 'fotografisch' zien en onderhoudt geen verbin-tenis met de realiteit. Het beeld heeft zich verzelfstandigd, heeft zich als het ware losgerukt van het objekt. Er doen zich aldus twee momenten voor, ten eerste het moment van verzelfstandiging van het beeld, ten tweede het moment van hechting van het beeld aan de fotograaf. Het beeld is de fotograaf geworden, liever gezegd het oog van de fotograaf. Het is het verlengstuk geworden van het zintuiglijk orgaan oog. Het zien is gekonkretiseerd in beeld en het beeld toont ons de fotograaf. De dadaïstische potretten zeggen ons iets over Man Ray. De sociaal realistische foto's zeggen ons iets over de arbeidersfotografen. In deze gekreeërde direkte relatie tussen beeld en zintuig ligt dan voor de 'kenner' het kunstzinnig element. Door de 'vertaling' van het oog kan de fotograaf getypeerd worden als fenomenoloog. De fenomenoloog, die niet meer tracht het wezen, de 'noemà' van de objektieve werkelijkheid te doorgronden, Maar de foto laat ons het beeld zien dat ^{Wat is dat?} de fotograaf verschijnt. Dat wat hem verschijnt, het 'phainomènon' onderhoudt een relatie met het bewustzijn. De fotograaf is slechts fenomenoloog en dat zijn we tenslotte allemaal. Geen kunstenaar of uitsluitend in de betekenis van ambachtsman. Een iemand die de techniek nodig heeft om zijn beeld te vormen. Kunst is bij hem technè, vaardigheid. Onder het mom van kunst wordt zijn techniek weergegeven. Fotografie kan alleen maar opgevat worden als een gecastreerde vorm van kunst, daar de foto er nooit in zal slagen de brug te slaan tussen woord en beeld. Daarom zwijgt de fotograaf over zijn 'kunstzinnig' objekt, de foto. Wanneer hij zou spreken zou hij zichzelf ontmaskeren. Het beeld moet voor zichzelf spreken, Maar het beeld kan niet spreken. Het blijft beeld, een verstard, statisch beeld. Als de fotograaf zichzelf dan ook als kunstenaar presenteert, is dit een exkuus. Een verontschuldiging om niet te hoeven spreken.